

Danilo Kiš műfordítói kalandjainak egyik utolsó stációja: találkozás Petri György költészetével

A hetvenes években Kiš mindaddig rendkívül erős érdeklődése a versfordítás iránt lassan kezd alábbhagyni.¹ 1983-ban azonban felfedezi magának a kortárs Petri György költészetét, amelyet izgalmasnak és fordításra méltónak tart. Kiš eme utolsó műfordítói korszakát azonban függetlenül kell szemlélni mindattól, amit addig fordított a magyar lírából, mi több, Petri György költészetére ebben a kontextusban (tehát Kiš válogatásában és tolmácsolásában) úgy tekinthetünk, mint egyfajta kontrasztra, diszkontinuitásra Kiš addigi magyar líra iránti érdeklődését illetően. Mirjana Miočinović szerint a „találkozás Petri György költészetével, mely olyannyira különbözik attól a költői hagyománytól, amely Kišt mindaddig érdekelte, a nyolcvanas évek elején, újból visszavitte őt a versfordításhoz”.² Miben nyilvánul meg ez az óriási különbség Petri és azon magyar költő kö-

¹ Elég itt arra emlékeztetni, hogy 1961-ben jelent meg az újvidéki *Forum*nál az *Ady (Krv i zlato)*, József Attila (*Noć predgrađa*) és Radnóti (*Strmom stazom*) című kétnyelvű verseskötet-trilógia, Danilo Kiš fordításában. A hatvanas évek közepén Kiš sok magyar versnek a fordítását, többek között Juhász Ferenc *József Attila sírja*, valamint Pilinszky János *Apokrif* című költeményének fordítását publikálja folyóiratokban. *Pesme* címmel egy válogatást publikál *Ady* verseiből (Belgrád, 1964), Tolnai Ottó *Zoo* című verseskötetének kétnyelvű változata pedig a hatvanas évek második felében jelenik meg. A kulmináció 1970-ben következik be, a *Novija mađarska lirika (Az újabb magyar líra)* című reprezentatív antológia megjelenésével. A hetvenes évek második felében azonban csak egy *Ady*-kötet (*Na čelu mrtvih*, Sarajevo, 1978) jelenik meg, valamint, elszórta, néhány Fehér Ferenc-vers fordítása folyóiratokban. A hatvanas évek versfordítástermésével összehasonlítva a hetvenes éveké tehát jóval szerényebb, legalábbis ami a magyar lírát illeti.

² „Danilo Kiš: *Ostavština*” című CD-ROM Mirjana Miočinović gondozásában (a diszket Aleksandar Lazić és Predrag Janičić készítették). Arhiva i komentari/mađarska poezija/Đerd Petri - varijante

zött, akiket Kiš addig fordított, és egyáltalán, az addig érvényes klasszikus modern esztéticista vagy éppen szürrealista közép-európai költői érzékenységtől? Danilo Kiš *Variációk közép-európai témákra* című laza kapcsolódású esszéfüzérében³ azt írja, hogy Petri „programszerűen szetzúzta, tönkretette” azt az ápolts költői kifejezésmódot, amelynek a „nyugatosok”, Kosztolányi és Juhász Gyula voltak a tipikus hagyományörzői. Kiš úgy véli, hogy Petri „radikálisan szakított ezzel az egész dunamenti, bécsi és pesti hagyománnyal, amely a szépség emanációjaként szemlélte. *A poézis csúnya, mint a valóság.* És ezt a valóságot nem lehet »megénekelni«, róla csak mormolni, mellébeszélni, ugatni és hányni lehet, nincs benne menekülés a magányba, nincsenek benne »szép tájak«, platói szerelmek, elragadtatások; közelebb áll hozzá a szerencsétlen József Attila, mint a mesteri Kosztolányi és Esti Kornél.⁴ A hagyományos költészet, a nemzeti petőfiánus rajongásokkal, ma már hazugságként, idealista, jövőnélküli projekcióként, egy holdkóros optimista félrebeszéléseként hat”. Mégis, függetlenül attól, hogy tisztában volt azzal, hogy Petri abban az időben Magyarországon tiltott listán szerepelt, és hogy egyfajta „belső disszidens” volt, Kiš nem tartja őt angazsált költőnek, és ebben az értelemben, implicite, ugyancsak a magyar vershagyománnyal való egyik szakítási vonalat látja benne. Kiš egyébként még 1970-ben a *Novija mađarska lirika* című antológia⁵ (melynek társszerkesztője volt Ivan Ivanjival és Ivan V. Lalićtyal) szintézisre törekvő előszavában erről a magyar vershagyományról mint az angazsáltág paradigmájáról beszél: „Petri költészete azonban nem a lázadás költészete; nem kér semmit, nincs neki semmilyen üzenete, nincsen neki semmiféle revandikációja; ez a költészet csakis a magyar sivárság pillanatfelvétele akar lenni, és voltaképpen az is.”

Kišnek ez a Petri költészetére reflektáló karcolata 1986-ban készült, amikor már több mint 40 Petri-verset fordított le (összesen 46 jelent meg, azzal, hogy a hagyatékban felfedezett kéziratok között még négy befejezetlen versfordítás található). Ez a költészeti és ugyanakkor személyes barátság Danilo Kiš és Petri György között az első gyümölcseit 1983-ban hozza meg, amikor a *Književna rečben* (két ízben) két Petri-versfüzér jelent meg Kiš fordításában.⁶ Az egyik versfüzérnek Kiš a *Večni ponedeljak* (Örökhét-

³ Danilo Kiš: *Život, literatura*. Sajtó alá rendezte Mirjana Miočinović. Svetlost, Sarajevo, 1990, 40–41.

⁴ Kiš viszonylag későn, a hetvenes évek folyamán fedezi fel Kosztolányi prózáját, és az olyannyira megtetszik neki, hogy az *Anatómiai leckében* Kosztolányi kitétetett helyet kap a Kiš prózaművészetére legerősebben ható írók listáján.

⁵ *Novija mađarska lirika* (szerk. Danilo Kiš). Nolit, Beograd, 1970.

⁶ Đerd Petri: *Večni ponedeljak*. Válogatta és fordította Danilo Kiš. – *Književna reč*. XII: 203 (1983. 2. 3.), 12–13. o. Újraközölt verzióját lásd: *Letopis Matice srpske*. CLIX: 181: 1 (1983), 38–39. Lásd még: Đerd Petri: *Pesme*. Fordította Danilo Kiš. *Književna reč*. XII: 223–224. sz. (1983. 12. 25.), 34.

fő) címet adta, ami nagyban megfelel a realitásnak, hiszen Kiš éppen Petri eme híres szamizdat-kötetéből fordította a legtöbb verset. Egy évvel később, 1984-ben, ugyanezen a címen, megjelenik Petri néhány újabb verse Kiš fordításában.⁷ Kiš barátkozása Petri György költészetével 1985-ben éri el csúcspontját, amikor Kiš, Végel Lászlóval, a *Pismo* című folyóiratban egy kisebbfajta Petri-versantológiát publikál (összesen 39 verset), megint csak a számára annyira kedves *Örökhétfő* címmel.⁸ Ez a válogatás egyfajta szintézise és rekapitulációja lesz majd Petri költészetével való foglalkozásának. Ezután már csak egyetlenegy, de a saját fordítói poétikája szempontjából rendkívül fontos Petri-verset publikál, méghozzá Petri *A párttitkár nyilatkozik* című versének fordítását, amelynek címét, mint egyébként az egész verset „átköltötte”, a cím szerbül így hangzik: *Az illetékes elvtárs nyilatkozata az árak emelkedéséről*.⁹ Posztumusz (Kiš kéziratos hagyatékából) előkerült még egy Petri-vers, amelyet Mirjana Miočinović jóváhagyásával a verseci *Kovine* irodalmi folyóirat publikált 2001 júliusában.¹⁰ Az összesen negyvenhat Petri-vers, amelyet Kiš lefordított és közreadott, a posztmodern magyar költőt közvetlenül Ady Endre mögé sorolja Danilo Kiš versfordítási opusában. Sava Babić hungarológus posztumusz (1994) összegyűjtötte és megjelentette Petri György összes Kiš által fordított versét. A könyvnek értelemszerűen a *Večni ponedeljak (Örökhétfő)* címet adta¹¹, tiszteletben tartva azt a tényt, hogy maga Kiš csak ezt az egy Petri-címet használta, amikor a nyolcvanas évek folyamán Petri-fordításokkal lépett a nyilvánosság elé, különböző folyóiratokban (és ez az adat már részben a Kiš-fordítások kritikai recepciójának kérdését is érinti). A másik ok, amiért Sava Babić ennek a verseskötetnek a *Večni ponedeljak* címet adta, azonban minden bizonnyal az lehetett, hogy a 45 Petri-vers közül, amely a kötetben megjelent, 27 éppen ebből a szamizdat-kötetből (*Örökhétfő*, 1981) került a válogatásba. Ebből 8 vers a *Kihagyott versek* című ciklusból,

⁷ Đerd Petri: *Večni ponedeljak*. Fordította Danilo Kiš. - Književna reč. XIII: 238-240 (1984), 44.

⁸ Đerd Petri: *Večni ponedeljak*. Válogatott versek. Válogatta Danilo Kiš és Végel László. Fordította Danilo Kiš. - Pismo, I: 2-3. (1985), 5-29. Meg kell említeni, hogy a *Lehrstück* című vers - amely később helyet kapott ebben a válogatásban - már korábban megjelent, lásd: Književne novine: XXXVI: 687 (1985. 11. 1.), 21.

⁹ Đerd Petri: *Izjava nadležnog druga u vezi sa porastom cena*. Válogatta, átköltötte és a fordítói jegyzetet írta Danilo Kiš. - Književne novine. XL: 754. (1988. 5. 15.), 5. o. Lásd ugyanezt a fordítást még: Danilo Kiš: *Život, literatura*. Sajtó alá rendezte Mirjana Miočinović. Svjetlost, Sarajevo, 1990, 192-195.

¹⁰ Đerd Petri: *Ljubavna pesma izvesnog K. M.* Fordította Danilo Kiš. - Kovine. I: 1 (2001. július), 18.

¹¹ Đerd Petri: *Večni ponedeljak*. Fordította Danilo Kiš. Sajtó alá rendezte és az utószót írta Sava Babić. Matica srpska, Novi Sad / Cicero, Zemun, 1994.

és az egész kötetben mindössze 10 azoknak a verseknek a száma, melyeket Petri már abban az időben hivatalosan publikálhatott, 7 vers a *Magyarázatok M. számára* (1971), valamint 3 vers a *Körülírt zuhanás* (1974) című kötetből. Bányai János szerint Danilo Kiš találkozása Petri György költészetével nem véletlen, Kiš erre a találkozásra nagyon intenzíven készült, azáltal, hogy klasszikus modern magyar költőket fordított, „ezt a Petritől olyanira divergens vonulatot a magyar költészetben”. Bányai úgy véli, hogy ha Kiš nem is ismerte volna személyesen Petrit (márpedig ismerte), előbbutóbb rátalált volna a verseire, és nem állta volna meg, hogy ne fordítson belőlük.¹² Bányai megbízható okokkal érvel, amikor arról beszél, miért éppen az *Örökhétfő* a leginkább reprezentált Kiš Petri-fordításait illetően: „Ez az adat [ti. hogy Kiš posztumusz Petri-fordításokból álló kötetében a legtöbb vers az említett szamizdat-kötetből származik] arra utal, hogy Danilo Kiš számára éppen Petri költészetének az a vonulata volt a legvonzóbb, amely, néhány szerelmes verssel együtt, létezett az ún. másik nyilvánosságban.” Ha ezekhez a versekhez hozzáadjuk azt a nyolc verset a *Kihagyott versek* című ciklusból, akkor 36-ra emelkedik Petri szamizdat-verseinek száma (az összesen 46 Kiš-fordította Petri-vershez képest), és ez nyilvánvalóan utal arra, hogy Kiš leginkább éppen Petri György „tiltott” versei érdekelték. Bányai úgy véli, hogy Kiš Petrihez a magyar klasszikus modernség (főleg a *Nyugat* körül csoportosuló bárdegyéniségek költészetének) kritikai recepciója vezethette, amely mind a magyar, mind a jugoszláv költőt erősen jellemezte: „[...] Danilo Kiš már a magyar irodalom befejezett, mondhatni klasszikus modernségének tökéletes ismerete is mindenképpen elvezette volna Petri költészetéhez”, állítja Bányai János. Azzal a különbséggel, tegyük hozzá, hogy Petrinél ez a kritikai recepció a saját költészetében és mestereivel, elsősorban József Attilával folytatott költői dialógusában manifesztálódott, míg ez a tendencia Kišnél fordításai révén jutott kifejezésre. Sava Babić pedig úgy véli, hogy Kiš Petri költészetéhez éppen az vonzotta, hogy „Petri, a nagy magyar költő-harcosok példáját követve, betört a legérzékenyebb témákba, és szétzúzta őket iróniájával. Ezeknek a verseknek mindegyike lokális, hazai volt konkrétumaiban, de Petri kifejezésmódjában univerzális értéket nyert”.¹³ Talán éppen ez a sajátosan közép-európai és ugyanakkor univerzális mozzanat lehetett az a meghatározó tényező, amely Kišt éppen ehhez, és nem valamely másik magyar kortársához sodorta.

Ami Petri költészetének nyelvi-stiláris aspektusait illeti, tudvalevő, hogy első pillantásra ez a költészet szándékosan depoetizálnak tűnik, sok

¹² Janoš Banjaj: *Kiš prevodi Petrija i piše pesmu*, Polja, 2004. 430. sz., 25–28.

¹³ Sava Babić: *Kiš i Petri, ili suluda i bravurozna vožnja sa uživanjem*. Az említett posztumusz fordításkötet (*Večni ponedeljak*, 1994) utószava, 85.

vulgáris kifejezéssel, argóval és a mindennapi életből átvett frazeológiával teletűzdelve. Ez viszont nem jelenti azt, hogy Petri idővel ne lett volna formailag is egyre igényesebb. Sava Babić pontos észrevétele szerint Petrinek ebben a „szamizdat fázisában” költészete, bár alapjaiban változatlan marad, mégis „nő, kiegészül, kikerekedik”. Sava Babić véleménye szerint különösen ennek a költészetnek a nyelvi gazdagsága fog egyre jobban előtérbe kerülni: „Petri hajlama a nyelvi játékokra és játszadozásokra egyre erősebb lesz, úgyhogy még a látszólag egyszerű versei is bonyolultakká, nehezen megfoghatóvá válnak, különösen a fordítók számára.” Azt a következtetést lehetne tehát levonni, hogy Petri versei kiváló alkalmat nyújtottak Kišnek még egy nyelvi nyaktörőre. Mégis, Kiš fordítói gyakorlata most radikálisan megváltozik, méghozzá ugyanabban a mértékben, amely mértékben Petri is különbözik az összes addigi magyar költőtől, akiket fordított. Bányai János tulajdonképpen arról beszél, hogy Kiš Petri-fordításaiban nem a szó szerinti, hanem a diskurzív ekvivalencia dominál, amikor azt mondja, hogy „sem a grammatika, sem a poétika szintjén nincs szó szerinti fordítás”. Ugyanakkor azonban a fordító nem kívánta teljesen szerbesíteni, a célnyelvhez adaptálni a verset, figyelmeztet Bányai. „Rossz úton indulna el az, aki, az eredetit a fordítással összevetve, a lexikai és szemantikai eltérésekre összpontosítana. Mert Kiš nem szavakat és mondatokat fordított, hanem a verset, a vers egészét. Kiš csak részben adaptálta fordításait a szerb költészet hagyományához és gyakorlatához.” A szerb költészeti hagyományhoz és gyakorlathoz alkalmazkodó fordítási fogásoknak egyik legjellemzőbb és legismertebb példája Petri *A párttitkár nyilatkozik* című verse, melynek címét Kiš megváltoztatta, így szerbül a következőképpen hangzik: *Izjava nadležnog druga u vezi sa porastom cena (Az illetékes elvtárs nyilatkozata az árak emelkedésével kapcsolatban)*. Kiš nemcsak hogy a címet változtatta meg, hanem a vers egész struktúráját. A vers ugyanis eredetiben rímtelen. Kiš azonban a fordításba asszonáncokat és rímeket tűzdel be, valami különösebb ismétlődési rendszer kidolgozása nélkül. Ezt a műfordítási trükköt, ezt az eredeti formától való eltérést Kiš egy rövid fordítói jegyzetben, voltaképpen egy, Mirjana Miočinović találó szavaival élve, kiváló miniszében magyarazza meg. Kiš szerint ez a vers, a maga szabálytalanságában és rímtelenségében, eredetileg is „csúnyának” akart mutatkozni, épp olyannak, mint a realitás, amelyet leír (és nem pedig megénekel). Petri, ezt a verset írván „úgy gondolta, hogy ez a szüzsé nem érdemel meg egy formailag túl cizellált verset, mert az nem passzolna a tartalomhoz”, állítja Kiš.¹⁴ Ellentétben a magyar olvasóval, aki ismeri Petri költészetét, és akinek az elvárási horizontján Petri versei épp ebben

¹⁴ *Život, literatura*, 195. o.

a „csúnya” formájukban jelentkeznek, mint „a hagyományos szép költészetől való elhajlás”, a hazai (jugoszláv) olvasó, állítja Kiš, nem lenne képes arra, hogy a vers esetleges szó szerinti és formahű fordításában átérezze „ezt a hangulatot, a hagyománynak eme terhét, ezt a differenciális érzést”. Másfelől viszont, tekintettel arra, hogy a vers szociális háttere közel áll a délszláv olvasóhoz, a vers szinte kéreti magát a fordításra. Kiš ezt a fordítását tudatosan „átköltésnek” nevezte, éppen az eredetitől való eltávolodás miatt. Danilo Kiš tudatában volt annak, hogy a szerb költői hagyományban a szatirikus vers szinte mindig rímes, és emiatt, költői-műfordítói pályáján először és utoljára, úgy döntött, hogy a rímtelen verset rímesen fordítja, de ugyanakkor nem térve el Petri „vulgáris” poétikai gyakorlatától a szerb nyelvű változatokban sem. E Petri-vers Kiš-fordítása, eredeti kontextusától függetlenül, sok kérdést nyitott meg a magyar irodalmi (főleg költészeti) hatások és impulzusok vélhető jelenlétéről Danilo Kiš eredeti verseiben. Bányai János feltételezése szerint Kišnek ez a Petri-fordítása közvetlen indítéka lehetett Kiš hosszú „szatirikus poémájának”, a *Pesnik revolucije na predsedničkom brodu* (Bozsik Péter magyar fordítása nyomán *Elnöki hajón a forradalom költője*) című hosszúversének keletkezéséhez, amelyen Kiš szinte haláláig dolgozott.¹⁵ Ez a feltételezés azonban némileg vitatható, hiszen Kiš már a hatvanas években fordította a rendkívül szatirikus és a vulgáris nyelvi regiszterekkel látszólag könnyedén játszadozó francia kortárs prózaíró, Raymond Queneau két alapművét, amelyekben a szociális és areális nyelvi rétegek tömkelegét kellett neki minél találékosabban átültetni szerbhorvát nyelvre.¹⁶ És akkor még nem szóltunk az ugyancsak jóval korábban megjelent *Bordel muza* (*A múzsák bordélyja*) című francia erotikus versek gyűjteményéről, amelyek ugyancsak Danilo Kiš fordításában láttak napvilágot a zágrábi Liber kiadónál 1972-ben.¹⁷ De visszatérve a *Párttitkár nyilatkozik* című Petri-vers Kiš-féle rímes fordítására: Bányai szerint „Kiš efféle fordítói fogásokkal megnövelte az eredeti vers szatirikus élet. Azt, amit az eredeti csak sejtet, a fordítás világosan kimondja, a költői képeket gyakran narrációba ülteti át. Úgy tűnik, mintha Danilo Kiš épp ebben a versben, ennek a versnek a fordítása révén találta volna meg saját hosszú szatirikus poémájának a tónusát, poétikáját, nyelvtanát.” Valóban, Kiš poémájának gyilkosan szatirikus hangneme rokon az a nyelvi kifejezőmóddal, amelyet Kiš a vers fordításában felhasznált. Mi több, formális szinten is nagy hasonlóságokra bukkanunk: ez különö-

¹⁵ Bányai János, uo.

¹⁶ Rejmon Keno: *Stilske vežbe*. Fordította Danilo Kiš. Nolit, Beograd, 1964. Lásd még: Rejmon Keno: *Caca u metrou*. Danilo Kiš fordítása. BIGZ, Beograd, 1974.

¹⁷ *Bordel muza*. Francia erotikus versek antológiája. Válogatta, átköltötte és az előszót írta Danilo Kiš. Audrey Beardsley illusztrációival. Liber, Zágráb, 1972.

sen a rövid és hosszú verssorok váltakozására vonatkozik mindkét versben, valamint a találó rímek rendszertelen eloszlására. Ezzel az egy verssel azonban nem zárul le a Petri-hatások sora, véli Bányai. Szerinte Kiš poémájának súrlódási pontjai vannak nemcsak ezzel, hanem más Petri-versekkel is, e versek és Kiš poémája között, írja Bányai, „az irodalomköziség szokatlan és többjelentésű példája figyelhető meg”. Az ilyen hatások Bányai véleménye szerint „gyakran rejtett és játékos átfonódásokat teremtenek poétikai hagyományok és kultúrák között, sokszor még olyanok közt is, amelyeket a nemzeti irodalom és kultúra semmivel sem összehasonlítható, autochtón ismertetőjeleiként tartanak számon”. Tény, hogy még akkor is, ha nem közvetlenül Petri ihlette Danilo Kiš satirikus hosszúverse megírására, Petri költészetének jegyei, elemei, átütő erővel vannak jelen a hosszúversben. Kiš kortársa, Predrag Čudić, *Kiš „Elnöki hajón a forradalom költője”* című poémájának margójára című elemzésében egy fényképpel bizonyítja, hogy az író, akinek a protokollmester viselkedési leckét tart Kiš versében, valóban részt vett a híres hajóutazáson még három „vonalas” tolltársával egyetemben.¹⁸ Kiš tudhatott ennek a fényképnek a létezéséről, de ami a legmegdöbbenőbb, még ilyen szinten is található (természetesen nem szándékos) párhuzamok Petri és Kiš között, mintegy a totalitárius rendszerek „fényképpel dokumentálható” múltjának (vagy mindenkori jelenének és jelenlétének?) bizonyítékaként. A különbség csak az, hogy Kišnél a napi politikának és hatalomnak behódoló (dilettáns) író (akit ironikusan Kiš „a forradalom költőjének” nevez), Petrinél pedig két egymást képmutatóan üdvözlő politikus (egyikük keze könyéig véres) a költői satirikus él célpontjai. Konkrétan Petri *Egy fényképre, amelyen kezét ráznak (rekviem a magyar demokráciáért)* című versére lehet gondolni. A motivikus hasonlóságok miatt leginkább az utolsó versszak a nagyon jellemző (Kiš fordításában), csak hogy Petrinél nincs az az erős, megsemmisítő, a burleszkig fajuló szarkazmus, mint Kišnél (ebben közrejátsszik a fordításba finoman betűzött asszonánc a negyedik és az ötödik sor között, amelyről az eredetiben szó sincs, tehát hasonló a helyzet, mint az említett *A párttitkár nyilatkozik* című vers esetében):

---

¹⁸ Predrag Čudić: *Na marginama Kišove poeme* Pesnik revolucije na predsedničkom brodu. In: *Saveti mladom piscu ili književna početnica*. Radio 92, Beograd, 31–48.

Petri:

*Két megtöretett,
bepiszskolt
kéz egymást rázza.
Egy áramkör
reszketteti a közös gyávaságot.
Két handlé rázza
egymás nyirkos kezét.
(Ja, hogy az egyik gyilkos,
a másik balek! Na és?)
Hát így végződött, mi épphogy
kezdődött.
Ez történt. S nincs feloldás,
enyhülés.*

Kiš:

*Dve skrhanе,
dve uprljane
ruke jedna drugu tresu.
Isti strujni krug
drma zajednički kukavičluk.
Dva razbojnika
Stežu jedno drugom vlažne ruke.
(A što je jedan žrtva
a drugi budala! Pa šta?)
I tako se završilo ono što je tek
započeto.
To se dogodilo. I nema rešenja,
olakšanja.*

Hasonlóképpen fontos megemlíteni néhány lexikai elem és költői kép összefüggését Kiš satirikus hosszúversében és Petri *Köszönetvers Ervinnek* című versében (a *Kihagyott versek* című ciklusából): ez a Petri-vers ki-röhögi és brutálisan kifordítja a cím által beharangozott panegirikus-ódaszerű hangnemet, hiszen a lírai alany köszönetének tárgya itt nem más, mint egy WC-papír, amelyet az utolsó pillanatban szerencsésen megkapott. Elég, ha eszünkbe jut, mit mond a protokollmester a higiéniai követelmények különböző aspektusairól a forradalom költőjének az etikécia-kurzuson, és Kiš hosszúversében is felfedezhetjük a hazug, kváziköltői, valójában azonban dillettáns, anakronisztikus és végső soron a művészetre nézve kártékony hatású pátosz (melynek reprezentánsa a prózában épp a „forradalom költője”, mint a mindenkori politikai hatalomnak gátlástalanul behízselő költő paradigmátikus példája – ezzel Kiš tökéletesen tisztában lehetett már akkor, a nyolcvanas évek közepén) magas fokú művészi demisztifikációját.

Petri túlnyomórészt rímtelen verseit Kiš tehát, egy esetet leszámítva, formahűen közvetíti a jugoszláv olvasónak. A pontosság kedvéért meg kell azonban említeni, hogy van még néhány olyan Petri-vers, amelynek fordításában Kiš (egy-két sor erejéig) rímekhez folyamodik olyan helyen, ahol arra jó alkalmat talál, függetlenül attól, hogy az eredetiben igazi rím nincs, esetleg alig észrevehető alliterációkról lehetne beszélni. Így *A múzsa átrö-pül a költő kórágya felett* című vers szerbhorvát változatába (melynek címét Kiš, immár szokás szerint, egy kicsit megváltoztatva és leegyszerűsítve, úgy fordít, hogy *Muza preleće preko pesnikovog kreveta*) betűz egy rímet az első versszak két utolsó sorába:

<i>Volt ihlete a fenének!</i>	<i>Ma vraga sam ti imao nadahnuća!</i>
<i>Bámultam a fehér falat:</i>	<i>Buljio sam u beli zid</i>
<i>„Íródnék ha versem mégegy!”</i>	<i>„Pisala bi se da ima još koja pesma!”</i>
<i>S lerakódott arcomra a szürkület,</i>	<i>Sumrak se polako taložio na lice</i>
<i>míg így őrlötte a semmit az akarat.</i>	<i>dok je volja čuvala pustoš – netremice.</i>

Van a *Večni ponedeljak* című kötetben egy rövid, hétsoros, szigorúan rímes vers, *A végén (Na kraju)* címmel, amelyet a szerkesztő, Sava Babić érthető módon a könyv végére tett. A rímek képlete *aabbxxa*, amelyet Kiš tisztel és a fordításban betart, visszatérve újfent a sokszor hangoztatott közép-európai fordítási poétikához, melyet magáénak vallott, és mely szerint a versfordítás elengedhetetlen követelménye a lehető legnagyobb formahűség:

<i>A végén minden, mint a tejfogak --- harcok, barátok, nők: kihullanak. Nem emlékszik az agg a kisgyerekre, mint járta ki az „életiskolát” remegve. Korhadt ínyében (duzzadt emlő rémlík édeskés íz, meleg erős kéz) csikorognak a rozsdás vasfogak.¹⁹</i>	<i>Na kraju sve je ko mlečni zubi --- bitke, prijatelji, žene: sve se gubi. Starac se ne seća kako je u bolu držćuci prošao „života školu”. U trulim desnima (pričinja se dojka, slatkast ukus, topla, snažna ruka) škripe zardali gvozdeni zubi.</i>
--	---

(Figyelem: a harmadik sorban a „bol”, a fájdalom hozzáköltése nemcsak a rím végett jöhetett létre, hanem mélyebb, filozofikusabb oka lehet, Kiš „a tapasztalat keserű üledékeként” felfogott fiatalkori csalódások paradigmájába illeszkedhetne.)

Danilo Kiš tehát Ady után Petri Györgyöt fordította a legnagyobb előszeretettel. Marad mégis néhány nyitott kérdés. Vajon ha Kiš tovább él, megjelenteti-e különálló kötetben Petri-fordításait, és miért nem tette ezt meg már életében, tekintettel a két költő közötti baráti, poétikai közelségre? Ez a kérdés azért is rendkívül fontos, mert a Petri-fordítások kötetévé való összeállása valami módon „idegen testet” képviselne Danilo Kiš gazdag és szerteágazó magyar versfordítási *oeuvre*-jében. Ez az „idegen test” azonban egy módon mégis integrálható lenne (lehetett volna) ebbe az általa közvetített és tolmácsolt magyar költői paradigmába. Ha ugyanis párhuzamosan olvassuk a klasszikus magyar költőket és Petri verseit Kiš fordításában, talán könnyebb megérteni Petri Györgynek a magyar irodalmi hagyománnyal folytatott komplex polemikus dialógusát.

¹⁹ A Petri-versek forrása: *Petri György munkái I. (Összegyűjtött versek)*. Szerkesztette Réz Pál, Lakatos András és Várady Szabolcs. Magvető, 2003